

« zurück blättern vor »

HAFTOWAĆ v. imp., ab 1450; auch *aftować*, *hawtować*. **1)** ‘ein Muster, eine Verzierung auf Stoff, seltener auf Leder sticken’ – ‘wyszywać wzór, ornament na tkaninie, rzadziej na skórze’: Mitte 15. Jh. Zab 254, STP *Przeschywane odzyenyje albo afthowane strangulatam vestem.* ○ 1522 OpecŻyw 29, SPXVI *robila téz ij Maria paniám onego miašta / bo ffytz / tkatz / prząstz / hawtowatz nadobnie vmiala.* ○ 1560 RejWiz 39v, SPXVI *Brámeczkę ná niey s peret pięknie vdzyátano / A Prawdę iey przezwiſko złotem háfftowano.* ○ 1574 StryjWjaz B2, SPXVI *Czteryſtá ſzło wſarzew przewaźnie przybránych / Sto kozakow s fáydaki złotem háftowánych.* ○ (1607) 1608 Groch.W. 179, L *Co tam sukien, iedwabiów *hawtowych złotem?* ○ 1638 OvOtwWPrzem 215, SP17 *Subtelną igłą wzory háftowálá [sc.Arachne].* ○ 1680 GdacPrzyd 26, SP17 *drugie trzewiki drogiemi kámieñmi y perłami háftowane noſzq.* ○ (1690–1695) Mitte 18. Jh. SiPas 97r *Ucieka iedęñ Naslicznym koniu rząd bogaty złociſty Huſſarką modą suknie iedwabne kołpak hawtowy bogaty.* ○ (1703) 1705 Chrośc.Job 96, L *Bóg przyozdobił, jak mu było trzeba, Górne gwiazd ſwietnych, aftowaniem nieba.* ○ 1733 MikSil 53, SP17 *Hawtuieć złotem fortuna korony.* ○ (1778–1784) 1829 Kras.Podstoli 2, DOR *W drugiej izbie, nie mniej przystojnej, zaſtaliſmy Jejmość nad krosienkami, haftowała, jakim się potem dowiedział, tuwałnią do kościoła.* ○ 1791–1792 Gaz.Nar. 2 75, L *Suknia haftowana w złote i ſrebrne liſcie.* ○ 1826 SK XIII 7–8, SJAM *Ciemny las twoim płaszczem, a janczary strachu / Twój turban z chmur haftują błyskawic potoki.* ○ (1913) 1950 Leśm.Klech. 103, DOR *Miała na sobie powłóczysty strój ze złotej tkaniny, haftowanej w kwiaty.* ○ (1935) 1952 Nałk.Z.Gran. 48, DOR *Jednym jej zajęciem było haftowanie serwet, obrusów i podpinek.* – (SŁA), STP, SPXVI, MAĆZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **2)** ‘eine Wunde nähen’ – ‘zszywać ranę’: 1500 ZsigBud 32, STP *Oth aſptowanya Thurka, dum vulneratus fuerat, ... dedi XI denarios Ungaricales.* ○ 1564 SienLek 146, SPXVI *á ná wſzyftkę ránę połóz gębkę rozmoczoną w wodzie álbo chuſtę / potym gdy to odeymieſz / trzebáli háwtować / háwtuy / á około rány thą máſcią pomázuy.* ○ (†1611) 1613 SyrZiel 313, SP17 *Rány wielkie rozłozyiſte y głębokie ſciąga, háftuie Spaia y leczy [sc. pępawa].* ○ 1695 AndPiekBoh 43, SP17 *háwtuieć ſzwank, Cyrulik trzy ſta ſzeſćdzieſiát pięć hawtow musiał dać.* ○ [LBel.] 1792–1793 Perz.Cyr. 2 45, L *Rany się haftuią, abo igłą, abo lipkim plaſtrem.* – STP, SPXVI, MAĆZ, CN, TR, L, SWIL, SW (cies. stp.), LSP (cies.). **3)** ‘fantasieren, lügen’ – ‘zmyſlać, fantazjować, kłamać’: 1882 *Dzien.Anons.nr 11 s.3, WIECZ Znalazło się kilku (...) myſliwych (...)* *“haftujących” ſwoje opowiadania.* ○ 1890 Kur.Warsz.nr 157 s.6, WIECZ *Kto mędrszy, niech haftuje.* ○ vor 1902 Sienk., SW *Ta relacja tak miſternie*

haftowana, iż rzeczy dojść nie mogą. ◦ (1931) 1949 Boy Znasz. 124, DOR
*Można było umrzeć ze śmiechu, słysząc co za historie haftuje Staś na temat
tego małżeństwa; jak ona nim pomiata, jak go maltretuje, jak mu wymawia
łaskę, którą mu zrobiła.* ◦ vor 1935 LSP *Nie dałabym za to głowy, bo on lubi
haftować, nie powie całej prawdy.* – LSP, DOR (przen.). **4)** ‘jedes Wort
betont deutlich aussprechen’ – ‘odpowiednio podkreślać słowo, czynić
wyrazistym, obrazowym, żywym’: SW (teatr.), LSP (teatr.). ◊ **Var:** *aftować*
v. imp., Mitte 15. Jh. Zab. 524, STP ◦ [LBel.] (1703) 1705 Chośc. Job 96, L
– STP, SPXVI, L, SW (stp. gw.), LSP; *haftować* v. imp., 1560 RejWiz 39v,
SPXVI – (SŁA), STP, SPXVI, MA CZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR;
hawtować v. imp., 1522 OpecŻyw 29, SPXVI ◦ [LBel.] 1733 MikSil 53, SP17
– SPXVI, L, SW (stp.). ◊ **Etym: 1)** frühhd. *heften* v., ‘befestigen mit
Spangen u. dgl., fibulare’, GRI. **2)** frühhd. *heften* v., ‘ein haft gäben, wie
einer wunden’, MAA. ◊ **Konk:** *krumpować* v. pf., bel. seit 2. H. 15. Jh., STP. ◊
Hom: ↑ *cerować*. ◊ **Der:** *zahawtować* v. pf., (1557) 1571 Rej Pst. Fff5, L,
zuerst geb. L, nur für Inh. 1, 2; *przyhaftować* v. pf., ‘einsticken, annähen,
anheften’, 1561 1. Leop. Ex. 28, L, zuerst geb. MA CZ; *zahaftować* v. pf.,
‘zuheften, besticken’, 1564 125c MA CZ, zuerst geb. MA CZ, nur für Inh. 1, 2;
wyhaftować v. pf., 1572 Budn. Ps. 139 15, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1, 2;
uhaftować v. pf., ‘ein Stück weit sticken; zuheften’, †1584 Kochan., SW,
zuerst geb. L; *nahaftować* v. pf., 1585 Rzesz. Prz 39, SPXVI, zuerst geb. SW;
pohaftować v. pf., 1792–1793 Perz. Cyr. 1 84, L, zuerst geb. L; *zhaftować* v.
pf., zuerst geb. L; *obhaftować* v. pf., ‘rundum bestickt’, †1887 Krasz., SW,
zuerst geb. SW, nur für Inh. 1. ❖ Am Anfang von Inhalt 1 steht wohl mhd.
(frühhd.?) *heften* ‘Teppiche zusammenheften’, wie bei Luther, 2 Mos. 26.6
(GRIMM 10, 767): *solt fünfzig güldene hefte [zu haft oder zu heft] machen da
mit man die teppiche zusammen hefte.* Anschließend kann man an die sog.
Reliefstickerei des 15. Jhs. denken: goldene Fäden wurden parallel
nebeneinander gelegt und mit Überfangstichen fest genäht. Auf den so erst
gebildeten Grund wurde mit Plattstich die eigentliche Stickerei gesetzt,
durch welche das Gold hindurchschimmerte (1897 MEYER 16, 432a). Vgl.
die Belege von 1560 und 1574, wie auch zu *haftarski* († *hafciarz*). Wenn
haftarz (ebd.) viel früher belegt ist, kann es an der Beschaffenheit unserer
Quellen liegen, und es ist nicht zwingend, *haftować* als eine Ableitung
(Rückbildung) von *haftarz* anzusehen. Eher ist es so, daß *haftować* einen
Einfluß auf die Bedeutungsentwicklung von *haftarz* gehabt hat. Inhalt 2
kann eine spätere Lehnbedeutung nach dem Altschechischen sein (vgl.
heftovati ‘eine Wunde nähen’, belegt 1450–1500, hapax, GEBAUER). Inhalt 3
ist eine späte metaphorische Anwendung von Inhalt 1, vgl. frz. *broder* 1.
‘sticken’, 2. (belegt seit dem 17. Jh.) ‘eine Erzählung ausschmücken’. Zur
Ableitung *haft* s. ↑ *haft* (Inhalt 2).